

ŠKOFJELOŠKI TURIZEM NEKDAJ IN DANES

Lepote Škofje Loke so v Ločanih že zelo zgodaj vzbudile smisel za turizem. Zavedali so se, da lepo urejeno mestece lahko privabi tudi tujce posebno če iz njega zaveje duh po starinah, ki ga preganjata svežina in bistrost obeh Sor: ene bolj tople, ker se od sončnih reber pod Blegašem počasi spušča po široki in odprti Poljanski dolini, druge hladnejše, ker se plaho stiska v zavetje Lubnika in ji ozka Selska dolina ne privoščiti toliko sonca. Dah rasti in moči iz bližnjih senčnih gozdov, od koder se tu pa tam v soncu zasveti cerkvice ali grad, pa ublažuje nasprotja ter združuje svežino in zatohlost v prijeten vonj, ki obiskovalca ne zapusti, ampak ga vabi spet in spet v pisano Loko.

Ta vonj je privabljal že v prejšnjem stoletju goste iz Trsta, Pulja in Zagreba, pa tudi Italijani, Francozi, Svicarji in Nemci so bili redni poletni gostje v našem mestu. Bogatemu italijanskemu knezu Gozaniju se je lepota mesta in okolice tako priljubila, da se je naselil v Loki. Kupil je v Vincarjih večje posestvo in tudi obširen travnik, danes last tovarne »Motor«. Na njem je zasadil lep kostanjev drevored od bivše brodarjeve hiše pri Kapucinskem mostu do današnje vile »Anka« v Vincarjih ter od tu po bregu Selsčice do Krevsovega mostu. Pozneje je obubožal in je leta 1862 prodal posestvo v Vincarjih za 3.000 goldinarjev takratnemu župniku Primožu Remicu.

Meščani so spoznali, da imajo od tujkega prometa lahko precejšnje koristi. Zato so skušali nuditi domačim in tujim gostom čim več udobnosti. Leta 1873 so ustanovili 24-člansko »Škofjeloško kopalniško družbo«. Njen predsednik je bil prvi škofjeloški notar Janez Triler. Tej družbi je s kupno pogodbo z dne 5. 2. 1873 prodal župnik Remic Gonzanijevo posestvo, tako da je družba na travniku, kjer je sedaj vila »Anka« in je že takrat obstojal drevored, lahko zgradila kopalnišče s toplo vodo (dobivali so jo iz vodnjaka poleg toplice in jo grela, zlasti pozimi). Letno kopalnišče so zgradili pod toplicami ob Sori. Bilo je trojno, ločeno po spolih. Nad toplicami so postavili okrogel paviljon, kjer je kopalcem stalno igrala godba. V hiši poleg kopalnišča je stanoval kopalniški paznik, ki je kopalcem izposojal kopalne obleke in brisače ter prodajal okrepcila. Nad današnjo potjo proti Vincarjem pa je družba pod gozdom napravila sprehajališče s klopmi in mizami, od koder so gostje imeli v hladni senci lep razgled preko Selsčice, na bližnja polja in na zelene bregove Lubnika, Križne gore, Planice, Sv. Jošta in Šmarjetne gore z belimi vrhovi Karavank in Kamniških planin v ozadju.

Kmalu pa je prišlo do nesoglasja med družabniki. »Kopalniška družba« se je razšla, njeno posestvo pa je na javni dražbi kupil za 3.556 goldinarjev Janez Kalan, lastnik Krevsovega posestva. Da bi mu kostanji ne zasenčili travnika, je drevored posekal, tako da so ostali samo še kostanji ob poti pod nunskim zidom, ki stoje še danes. Po prodaji kopalnišča je Škofjo Loko v turističnem pogledu zajelo mrtvilo. Privatni kopalnišči v Krevsovih toplicah in pod Balantovim vrtom gotovo nista privlačevali sonca in zraka željnih kopalcev. Obstojali sta le iz lesene lope za slačenje in treh tramov, ki so kot pri kmečkih sušilnicah štrleli nad vodo. Nanje so obežali rjuhne zaradi javne morale in sramežljivosti kopalcev, ki so stisnjeni in skriti med tri rjuhne in kopalno lopo lahko bredli po vodi, plavati pa niso mogli.

Leta 1895 so Ločani dobili elektriko, zgradili so tudi vodovod in kanalizacijo, tako je mesto pridobilo nove privlačnosti. Kmalu nato je bil premeščen iz Sorice v Škofjo Loko učitelj Slavko Flis. Spoznal je naravne lepote in turistični pomen Loke. Na njegovo pobudo je bilo leta 1897 ustanovljeno »Olepševalno društvo v Škofji Loki«, čigar namen je bil: »Prijazni značaj Škofje Loke z olepšavo mesta in njegove okolice pospeševati«. Ob ustanovitvi je štelo društvo 56 članov, njihovo število pa je stalno raslo in doseglo najvišjo številko leta 1901: 112 članov. Po tem se prične rahlo upadanje, ki se je stopnjevalo do prve svetovne vojne, ko se je število članov skrčilo na 54. Vsa vojna leta društvo ni imelo občnih zborov in tudi njegovo delovanje je bilo minimalno. Šele po vojni je predsednik Flis sklical občni zbor za vsa vojna leta nazaj. Društvo pa zaradi povojne druginje še ni moglo pričeti z resnim delom, bolezen pa je tudi preprečevala Flisu prejšnjo živahno dejavnost. Po 22-letnem predsednikovanju je 16. 2. 1920 zatisnil oči. Tako se je končala prva faza turističnega prizadevanja v Škofji Loki. Značilno zanjo je osebno delovanje ene močne osebnosti, ki je pritegnila ostale.

Učitelj Slavko Flis je napravil toliko, da njegovega dela ne morejo zakriti niti letošnji uspehi Turističnega društva. Danes šele obnovljamo to, kar je Flis napravil med svojim 25-letnim bivanjem v Loki. Urediti je dal poti od Grebenarja do Kobile (Flisova pot!), iz Vincarjev do Žegnanega studenčka in odtod na Stari grad ter s Starega gradu v Slepo dolino. Pod njegovim vodstvom je leta 1899 zgradilo »Olepševalno društvo« javno kopaljšče v Vincarjih. Moški in ženske so bili še strogo ločeni. »Kopaljški red« določa: »Javno kopaljšče je za dame in gospe ločeno in sicer od glavnega vhoda na desno za dame, na levo za gospe. Gospodom ni dovoljen vstop za dame, istotako tudi ne obratno.« Poprečna kopalna sezona je trajala od sredine junija do prve polovice septembra. Največ kopalnih dni (54) so imeli v letu otvoritve kopaljšča, medtem ko je bilo leta 1908 odprto le 12 dni. Bilo je na razpolago »v občo uporabo samo tedaj, kadar je razobešana zastava na kopaljšču«. Ob ugodnem vremenu je bilo odprto vsak dan od osmih zjutraj do osmih zvečer. Slavko Flis pa je skrbel tudi za turistično propagando. V dunajskem časopisu »Illustrierter Wegveiser« je objavljal podatke o Loki, naslove gostiln s točnim številom postelj, opozarjal je na izlete v okolico: Sv. Katarina, Crngrob itd. in na Strahlovo muzejsko zbirko. Tujcem je bilo takrat v Loki na razpolago 25 sob po zelo nizkih cenah. Sam Flis pa je vodil poseben »Imenik stanovanja«, da je gostom lahko takoj postregel s podatki. Ko so med prvo svetovno vojno Nemci napravili novo cesto na pokopaljšče, je društvo tu zasadilo drevored sadnega drevja, ki so ga pozneje zamenjali s topoli.

Ves ta razmah in živahen tujski promet je zavrla vojna in pozneje Flisova smrt. Dva meseca po njegovi smrti je podpredsednik društva Rafael Thaler sklical občni zbor, ki se ga je udeležilo rekordno število članov (164). Takoj naslednje leto so obnovili pota in klopi, ki jih je zasnoval Flis, in leta 1922 slovesno proslavili 25-letnico društva. Vendar pa je delo iz leta v leto bolj hromelo, dokler ni prevzel vodstva šolski nadzornik Vinko Zahrastnik. Pričela se je doba »Tujsko-prometnega društva«.

Najprej je po povodnji leta 1926 novo društvo zgradilo še isto leto sedanje kopaljšče na Poljanščici, kajti starega v Vincarjih je z vsem inventarjem vred odnesla Sora. Novo društvo je predvsem skrbelo za olepšavo mesta in je v ta namen vsako leto razpisalo tri nagrade za najlepše urejene hiše. S propagando je privabljal zlasti goste iz Dalmacije in Hrvaške. Izdalo je lep prospekt z ilustracijami, kakršnega še danes pogrešamo. »Za razvedrilo in zabavo gostov skrbijo prosvetne in športne organizacije, 2 kina ter promenadni koncerti vojaške in domače godbe«, izvemo iz prospekta. Publikacija »Tujsko-prometnega društva« iz leta 1936 pa nam pove, da je število gostov stalno naraščalo in tedaj doseglo 421 gostov s 7.922 nočninami, kar je dalo 103.000 din dohodka. V Putnikovem »Verzeichnis der Sommerfrischen und Heilbader in Slovenien« pa beremo: »Škofja Loka, čisto staro mestece, zaradi zdravega podnebja priljubljeno in znano letovišče... Izleti v Poljansko in Selško dolino, k Sv. Katarini 738 m, Osojnik 857 m, Tošče 1020 m, Lubnik 1024 m, Ratitovec 1668 m...« V gostilnah je bilo gostom na razpolago 48 postelj, cena penziona pa je bila 30 dinarjev. Dve težavi, ki jih društvo takrat ni moglo rešiti, sta sedaj rešeni: ceste in razsvetljava. Pereče pa je še vedno vprašanje udobnih avtobusnih zvez in prenočišč. Danes razpolaga Loka le z 24 posteljami!

Mnogo turističnih privlačnosti pa je dobila Loka po osvoboditvi. Turistično društvo je kot naslednik prejšnjih društev pričelo z delom šele leta 1952. Najprej je moralo popraviti in urediti vse, kar je vzela vojna, vse rane pa še danes niso zaceljene. Vzbuditi je moralo v ljudeh zopet smisel za red, čistočo ter lepoto; zato je razpisalo tudi letošnje nagradno tekmovanje. Takoj v začetku obstoja je poskrbelo za izboljšanje prometni zvez in za turistične informacije. Ta prizadevanja so rodila danes povsod poznano podjetje »Transturist«. Društvo upravlja staro kopaljšče iz leta 1926, vendar so pripravljene tudi že načrti za novo. Dotlej pa so poskrbeli za kopalce z novim toboganom, z različni igrišči itd. Tudi niso pozabili bivših Flisovih poti; študentje jih bodo v počitnicah obnovili in zgradili tudi nekaj novih, s čemer so že pričeli.

Da bi povečali med domačini zanimanje za turizem, so pripravili od 31. julija do 7. avgusta Turistični teden. V miniaturni so pokazali, kakšna je dejavnost Turističnega društva: odprli so obnovljeno pot na Stari grad, na turistični razstavi so odkrili prirodne in zgodovinske lepote Loke in Slovenije, uredili kopaljšče, poskrbeli za zabavo (dva koncerta, kulturni večer »Škofja Loka v besedi skozi stoletja«, športne prireditve) in izlete (Pokljuka). Največji poudarek pa so dali olepšavi mesta.

Razdelili so 55 denarnih nagrad in 25 pohval za najlepše cvetlice na oknih, urejena dvorišča, vrtove, za solidno postrežbo, urejene lokale in izložbe. Zlasti je komisiji ugajal sprehod po Spodnjem trgu, Puštalu in Spodnjem Karlovcu. Tu so tudi razdelili največ nagrad: Polenec Polde, Carman Rozi, Oblak Ana, Finžgar Ana, Pepe Guzelj itd. Najlepši izložbi sta imeli trgovini »Alpina« in »Izbira«. Tako je Turistični teden razgibal skoraj vse Ločane in povzročil, da je Loka po dolgih letih zopet dobila svojo prejšnjo lepoto. Toda to je bil le uvod k praznovanju 60-letnice obstoja turističnih društev v Škofji Loki, ki bo leta 1957.

Danes ima Loka poleg naravnih krasot svoj pomemben pokrajinski muzej, ki nudi tudi razvajanemu tujcu precej izvirnih zanimivosti. S kratkimi sprehodi v okolico si lahko ogledajo letoviščarji freske v cerkvah na Križni gori in Crngrobu, vzdane nagrobne spomenike in reliefe v Stari Loki, gotško cerkev s freskami in kasetiranim lesenim stropom v Gostečah, gotško cerkev na Suhi z baročnimi zlatimi oltarje ter razne zasebne kmečke hiše z gotskimi in baročnimi portali, lesenimi stropi in freskami. Izkopavanja na Kranclju so dala Loki še eno zgodovinsko znamenitost in privlačno izletniško točko.

Za pospeševanje turizma pa je potrebno mnogo več kot zmore Turistično društvo z lastnimi sredstvi. Predvsem potrebuje Loka primerne gostinske obrate in prenočišča. Danes so vsi razen »Krone« zastareli, nekateri pa so zaprti. Komunalne naprave so tudi važen faktor pri razvoju turizma. Prav tu je Loka v preteklih letih zaorala globoke brazde. Mestna občina je uredila nasade in parke, postavila betonirane klopi, izmenjala vodovodne cevi in električno napeljavo ter preslikala mnoga pročelja hiš. Vsa izvršena dela pa so šele začetek mnogih predvidenih del, potrebnih za olepšavo in procvit Škofje Loke in okolice, ki ji je narava sama s polnim prgiščem nakopila toliko vabljivih krasot in dobrin.

Viri: Stevo Šink: Govor na slavnostni seji Turističnega društva dne 31. julija 1955. — Gradivo Turistične razstave v Škofji Loki. — Muzejski arhiv v Škofji Loki. — Arhiv Zemljiške knjige v Škofji Loki.

Janko Krek

OD USTANOVITVE DO DOMA NA LUBNIKU

Planinsko društvo Škofja Loka je bilo ustanovljeno l. 1907 kot Selško-škofjeloška podružnica SPD. Predsedoval ji je tedanji dražgoški župnik Anton Fajfar, njegov namestnik je bil škofjeloški odvetnik dr. Franc Jerala, blagajnik Gabrijel Thaler, posestnik v Železnikih, tajniške in markacijske posle pa je opravljal dr. Rudolf Andrejka. Počrnužnica je zgradila in 9. avgusta 1925 odprla Krekovo kočo na Ratitovcu, pri čemer se je čez mero zadolžila. Ker finančnega bremena ni mogla več vzdržati, je kočo z dolgom vred prevzela Planinska zveza v Ljubljani. Tako je ostala podružnica brez dela in ciljev, zaradi česar so začeli Škofjeločani pregovore, naj bi se organizacija preimenovala v Škofjeloško podružnico SPD in da bi tudi njen sedež prenesli v Škofjo Loko.

Dne 12. maja 1929 se je vršil izredni letni občni zbor Selško-škofjeloške podružnice SPD, ki ga je vodil podpredsednik dr. Jerala. Soglasno so bila spremenjena pravila in sprejet sklep o preimenovanju v Škofjeloško podružnico SPD s sedežem v Škofji Loki. V novi odbor so bili izvoljeni: predsednik dr. Franc Jerala, odvetnik v Škofji Loki, namestnik dr. Rudolf Andrejka, namestnik Velikega župana ljubljanskega, tajnik France Plestenjak, ravnatelj tovarne »Šešir« v Škofji Loki, blagajnik France Zebre, trgovec v Škofji Loki, in odborniki Franc Sušteršič, župnik iz Selc, Lovro Planina, posestnik iz Škofje Loke, Janez Potočnik, trgovec iz Škofje Loke, Franc Demšar, trgovec iz Zalega loga, in Lovro Pintar, gostilničar in poštar iz Sorice.

Odbor je najprej mislil na postavitev koč na Blegašu. Ker pa so zaradi obmejnih utrdbenih del nastopile ovire, je odbor načrt preusmeril in na svoji seji 28. junija 1930 sklenil zgraditi kočo na Lubniku. Takrat je štela podružnica 102 člana in razpolagala s 6669 din gotovine, ki je bila naložena v Mestni hranilnici v Škofji Loki. Osnutek za kočo sta naredila odbornika Janez Potočnik in Lovro Planina, stavbenik Anton Ogrin pa je na tej osnovi izgotovil načrt. Proračun za gradnjo